



FNSiN

NOS

Nr 2 2023 Årgång 45

Medlemsorgan för Föreningen Natur och Samhälle i Norden



FNSiN grundades år 1973

Ur föreningens stadgar:

”§2 Föreningen skall samla intresserade av natur och samhälle i Norden till allsidiga studier därav. Genom studieverksamhet, föreläsningar, exkursioner och publikationer skall Föreningen sprida kunskap om natur och samhälle med huvudinriktning på Norden. Föreningen är en religiöst och partipolitiskt obunden ideell förening.

§3 Föreningens huvudsakliga intresseområden är Danmark, Finland, Färöarna, Grönland, Island, Norge, Sverige och Åland samt områden med historisk eller annan anknytning till länderna i Norden.”

FNSiN samarbetar med Studieförbundet Vuxenskolan och med andra föreningar. FNSiN ingår i Förbundet för Ekoparken. (Stadgar och mer information finns på hemsidan.)

Föreningens symbol (logga eller bomärke) är en plan över Ismanstorps fornborg, men man kan också se den som en trädstam i genomskärning (alltså natur och samhälle).



Medlemsbladets namn, NOS, kommer av natur och samhälle. I regel finns på framsidan en bild av en nos i någon form (mule, tryne, näbb, nos ...) och på baksidan ofta, i mån av plats, något som har med samhälle att göra.

Styrelse

Ordförande:

Eric Bolander
072 318 12 25
eric.bolander@telia.com

Vice ordförande:

Soili Bisi-Ström
08-191252; 072 992 16 69
soibis@outlook.com

Sekreterare:

Camilla Berg
camillaberg8888@gmail.com

Kassör, webbansvarig:

Eva Bolander
eva.bolander@telia.com

Programansvarig:

Nina Bohigas
070 454 77 24
Nina_bohigas@hotmail.com

Övriga ledamöter:

Bente af Edholm
bente.fnsin@gmail.com

Katarina Wicksell
signekatarina@hotmail.com

PROGRAM

Förslag på programpunkter sändes till
Nina Bohigas:

programansvarig@fnsin. nu

NOS

Redaktion:

Soili Bisi Ström
Anders Schærström

Ansvarig utgivare :

Anders Schærström,
08-758 30 03; 070-693 91 28,
anders.schaerstrom@telia.com

Material till NOS skickas till:

nos.fnsin@gmail.com

ISSN: 0348-7970

NOS utkommer 4 ggr/år.
Manusstopp 1 dec/mars/juni resp. sept.

Tryckt hos: FOI

Framsidan: Thomas i Vadehavet, Sønderjylland
Foto: Aage Olsen Alstrup

Baksidan: Liljeholmskajen Foto: Kent Hult

Föreningens hemsida:

www.fnsin.nu

e-post: info@fnsin.nu

Medlemsavgiften 2023

Fullbetalande medlem: 160 kr

Ny medlem efter 1/7: 80kr

Familjemedlemmar(oavsett
antal) 80kr

Betalas till plusgiro:

67 01 50—2

Postadress:

c/o Erik Elvers
Illerstigen 28
170 71 Solna

Våra böcker (medlemspris, porto tillkommer) :

De goda ogräsen	50kr
Gotska Sandön	75kr
Kall ökensand	50kr
Spetsbergen	80kr
Tyresta	10kr

Beställ genom Erik Elvers
erik.elvers@gmail.com

Ordföranden har ordet

Jubileumsåret har inletts på ett mycket bra sett med många och välbesökta aktiviteter.

Nostalgikvällen om Gotska Sandön samlade ett 30-tal besökare och vi fick ta del av roliga hågkomster från resorna till ön, till och med om den allra första. Det berättades om stormiga likaväl som lugna överfarter och om olika landningsplatser - det finns ingen fast hamn, utan båten lägger till där det är möjligt för tillfället. Ibland har man inte kommit iväg pga. vinden, eller så har man fått stanna kvar längre än planerat.

Sara Mariasdotter läste högt några av Albert Engströms berättelser om Madame Söderlund, en driftig änka som under svåra omständigheter uppfostrade två små pojkar till vuxenålder på ön.



Blickarna på den nedgående solen på Sandön 2009.

Foto: CG Ström

Erik Elvers berättade om sitt deltagande i oljesaneringen för några år sedan.

FNSiN besöker Sandön minst en gång varje sommar och detta år kallar vi resan för ”jubileumsresa”. Om du ännu inte har besökt ÖN så passa på nu. Det är en unik plats i Östersjön.

Det är många aktiviteter på gång nu under våren som ni ser i denna NOS.

Miss inte föredraget om läget i Gammalsvenskby i Ukraina efter den ryska ockupationen. Vi erbjuder en intressant vandring i Gamla Stan och så besöker vi Tyresta den 20 maj. Tyresta var ett av de första områden som föreningen lade extra bevakning på och som ledde fram till en bok som fortfarande finns till salu.

Vi planerar för en jubileumsmiddag i andra halvan av november så förbered er redan nu på ett trevligt tillfälle att träffas i FNSiN:s tecken.

Styrelsen tar gärna emot förslag till aktiviteter via Nina Bohigas, se föreg. sida.

Sist en liten pekpinne. Har du missat att betala medlemsavgiften i år så gör det snarast. Är du tveksam om du gjort det så kontakta vår kassör, kassor@fnsin.nu.

Eric Bolander

ETT PAR RÄTTELSER

I NOS 1/2023

I recensionen av Conny Palmkvists bok ”Sundets röda nejlkor” insmög sig ett fel. Boken är utgiven på förlaget FORUM, inget annat.

I NOS 4/2022, i en artikel om föreningens resa till södra Jylland råkade det bli ett fel om den danska sydgränsens, ganska komplicerade, historia.

Det står att efter kriget 1864 ”drogs gränsen vid Kongeåen, strax söder om Kolding och norr om Ribe”. Det ska vara ”strax söder om Kolding och Ribe”.

Hur gränsen genom århundradena har flyttats är en komplex historia.

En dansk kollega, geograf och historiker, har förklarat detta, något förenklat, så här. Gränsen drogs visserligen huvudsakligen längs Kongeåen, som rinner ut i Nordsjön nordväst om Ribe, men gränsen drogs söder om Ribe, ”eftersom Ribe som stiftsstad utgör en integrerad del av landsdelen.”

Dessutom ingick en massa ”kungliga enklaver” och åtta socknar i uppgörelsen, så det är visst inte så enkelt att gränsen gick längs själva ån.

Anders Scharström

Tønder

Eric och jag blev väldigt förtjusta i Tønder, en liten stad på Södra Jylland. Det är en av de äldsta städerna i Danmark med rötter från 1100-talet. På 1700-talet gjorde knypplingen Tønder känd över världen. Varje sommar hålls en knypplingsfestival i staden. Efter kriget 1864 införlivades Tønder i det tyska riket. Först efter 1920 återgick Tønder till Danmark med även idag präglas byn av närheten till gränsen.

Tønder anlades som en hamn och handelsplats för Møgeltønder och hela Geestland. Sedan utvecklades staden. Först byggdes St. Laurentius kyrka omkring år 1200. Omkring 1350 byggdes St. Nikolai kyrka. Den överlevde reformationen, men måste rivas 1591. Tornet och västra gaveln bevarades dock och här byggdes den nya Kristuskyrkan. Kristuskyrkan vittnar om att Tønder en gång var en mycket rik stad. Det finns knappast en kyrka i Danmark som är så rikt utsmyckad. Den är byggd i distinkt barockstil och har en träklädd spira som tidigare hade en lykta högst upp som sjömärke för sjöfarare. Tornet har en klocka i varje väderstreck.

Vidå har från äldre tider varit stadens huvudfarled och gav goda livsvillkor för människor, djur och växter. Förutom lax och havsöring fångades även gädda och ål i övre Vidå. 1587 - 1598 fick Vidå sitt nuvarande flöde då Södra Borgendiket anläggs och planteras, och vattnet dämades upp i Kvarnsjön. Södra Borgendiket är nu en del av Kungsvägen. Kungsvägen omger idag den gamla stadskärnan med sina smala gator och välbevarade gavelhus.

Marskborna som levde av sjöfart, fiske och vasskörd var i många århundraden nöjda med översvämningarna och den goda tillgången till havet. Däremot hade de som levde av jordbruk svårt då stormfloder resulterade i översvämningar av saltvatten som gjorde åkrarna obrukbara i flera år. Särskilt svårt var det i början av 1920-talet då flera översvämningar drabbade området. Man var tvungen att bärga skörden från båtar. 1925 beslöt riksdagen att avvattna marsken och efter fyra års byggande hade regionen ändrat karaktär. I och med den effektiva dräneringen förlorade Tønder sin koppling till havet och samtidigt försvann inkomsten för många marskbor som tvingades hitta nya sätt att försörja sig på.

Efter en stor brand på 1580-talet då stora delar av Tønder förstördes anlades gatan "Søndergade" som en brandförebyggande gata. Brand har alltid varit en fara i gamla och tät bebyggda samhällen. Ofta var byggnaderna av korsvirke med halmtak och staden saknade metoder för att stoppa eller begränsa brändernas härjningar. Tønder var först i Norden med en frivillig brandkår. Redan 1698 uppmanade hertig Friedrich av Gottorp i ett brev Tønder att få ordning på saker och ting. 1724 anställdes en sotare och en "kunglig brandgeneral". 1743 kom en förordning där det framgår att varje borgare som äger ett hus eller hyr ett hus skulle ha släckningsutrustning lättillgänglig.

Senare på 1700-talet skaffade Tønder flera brandsprutor



Gavelhus

Foto: Eric Bolander



Kagmand : en figur som man på vissa ställen ställde på stadens "kag" / skampål för att den skulle påminna folk att följa lagen. Den sista kagmanden i Tønder är från 1669 och är den enda bevarade i landet. Den finns på museet och på torget står en kopia.

bl.a. "Den stora engelska sprutan". Dessa sprutor krävde bemanning för att man skulle kunna dra dem genom gatorna. Bemanningen skedde genom tillfälliga åtaganden men 1837 fastställdes det att man skulle inrätta en brand- och vaktkår. 1844 upphöjde man denna kår till den första frivilliga brandkåren i Norden.

År 1882 grundade Fritz Lochten en "Försköningsförening". Denna förening skap-

ade en trädgård av en holme som endast bestod av sankmark. Till sammans med några universitetsstudenter fraktades jord i hinkar till holmen i små båtar. Tønder Sparkassa bekostade två broar och gav den till den nya anläggningen så att den gick att nå från fastlandet, därför heter de ”Sparkassebroen”. Området är än idag ett populärt utflyktsmål. Tønder Sparkassa blev upprättad 1820 och gav varje år hela sitt överskott till allmännyttiga ändamål. Från 1820 och fram till första världskriget delade sparkassan i Tønder ut upp mot 0,5 miljoner mark.

Strax bakom Kvarnsjön syns en park och skulpturträdgård, som

består av området kring Borgmästarträdgården. Skulpturträdgården skapades 2008 på initiativ av ”Tønder Handelsstandsforening” och innehåller många vackra skulpturer och konstverk. Sedan etableringen har det placerats konst här för miljoner. Trädgården innehåller också mycket gamla och vackra träd och rosenbuskar.

Formgivaren Hans J Wegner, känd särskilt för sina stolar, var född i Tønder. I det gamla vattentornet kan man se ett urval av hans möbler och arbetsritningar.

Text: Eva Bolander

Foto: Eric Bolander



Det gamla vattentornet.

Drottning Dagmar

När jag har dansat färöisk kvaddans har flera kväden handlat om drottning Dagmar. När jag så fann en staty av Dagmar på borgvallen som omger ruinen av den gamla borgen Ribehus så blev jag nyfiken på den här personen. Vem var då denna mytomspunna drottning Dagmar?

Det man vet med säkerhet är att hon dog den 24 maj 1212 på Ribehus i Ribe. Hon var en böhmisk prinsessa vid namn Marketa Dragomir eller möjligen något annat. Hon var dotter till kung Ottokar I av Böhmen och hans hustru Adelheid av Meissen. Man tror att hon var född mellan 1186 och 1190. Dagmar förlovade sig med kung Valdemar II Sejr 1205. Valdemar hade blivit krönt till kung 1202 och som sonson till ett helgon kallade han sig ”kung av Guds nåde”. Han hade en vision av att bli kung över ett dansk-slaviskt storrike. Äktenskapet var en politisk allians. I Rydårsboken blev drottning Dragomir fördanskat till Dagmar, men det finns tvivel på att hon har hetat någonting annat än Marketa.

År 1209 fick Dagmar sonen Valdemar den unge. Men vid sin andra sons födelse 1212 dog hon. Sonen dog troligen också eftersom han inte nämns igen. Den äldre sonen, Valdemar den unge, omkom på Refsnäs 1231 av ett vådaskott under en jakt. Hans änka, Eleonore av Portugal dog i barnsäng några månader senare, så det finns ingen arvinge till Dagmar. Dagmar var drottning i endast sju år.

Folkvisorna prisar drottning Dagmar för hennes hjältemod, skönhet och omtanke om andra. Med en son som dog så tragiskt i en jaktolycka och sin egen för tidiga död stod hon i kontrast till sin efterföljare,

Valdemars andra hustru, den impopulära drottning Berengaria. Som historisk skildring är folkvisorna av mindre värde, de är nedskrivna först på 1500-talet och ger ett sken av myt och legend. Som exempel när Dagmar på sin dödsbädd varnar Valdemar Sejr att gifta sig med Berengaria som är ”ett surt plommon”, och istället uppmanar honom att gifta sig med ”Liden Kirsten”: I tagede liden Kirsten til eders viv hun er så bold en jomfru.

Det finns fem Dagmar-visor:

- Böhmerlandsdronningen
- Dronning Dagmar og junker Strange
- Dronning Dagmar spås af en havfrue
- Dronning Dagmar ligger i Ribe syg
- Dronning Berengaria

I den sista visan visar sig Dagmar för kung Valdemar i en dröm och säger ”Nu har du fått det sura plommonet som jag varnade dig för”.

Två av Dagmar-visorna skildrar hennes brudfärd. I den ena sänds herr Strange Ebbesen som brudsvens till Böhmen. Han seglar ”över salta sjö”, kastar ankare på sand och mottages av kungen av Böhmen. Herr Strange spelar med Dagmar medan kungaparet diskuterar i skattkammaren. Till sist blir herr Strange på sin herres vägnar vigd vid Dagmar. Dagmar seglar iväg och kommer i land vid Mandö, där hon ser kungen komma ridande ”på vita stranden”. Men en sjöjungfru spår under överfarten att hon kommer att sluta sitt unga liv i barnsäng.

I den tredje folkvisan berättas hur Dagmar gör förbön för biskopen av Slesvig, Valdemar Knudsen, som har suttit i fängelse i 14 år. Drottningen fattar medlidande med honom. Det slutar olyckligt med att han flyr och slår sig samman med landets fiender.

Bilden av drottning som en mild och kärleksfull person kommer bäst till uttryck i versraderna om hennes sjukdom och död. Hon ber att landets fångar ska lösas från sina bojor och att de fredlösa ska skänkas fred.

Dagmar är begravd i Sankt Bendts Kirke i Ringsted. År 1683 önskade prosten Christian Blichfeldt att anlägga en grav till sin hustru i St

Bendts Kirke, och fick därför flytta på gravarna efter Dagmar och Valdemar Sejrs syster, drottning Richiza. Vid detta tillfälle hittades ett guldkors. Det blev inlämnat till Det Kongelige Kunstskammer med upplysning om att det var hittat i St Bendts Kirke i Ringsted. Det blev därför kallat Dagmarkorset, men mer troligt härstammar det från Richizas grav som skadades mer 1683 än Dagmars. Korset är ett öppningsbart hänge. Idag är det vanligt att flickor får ett Dagmarkors som dop- eller konfirmationspresent.

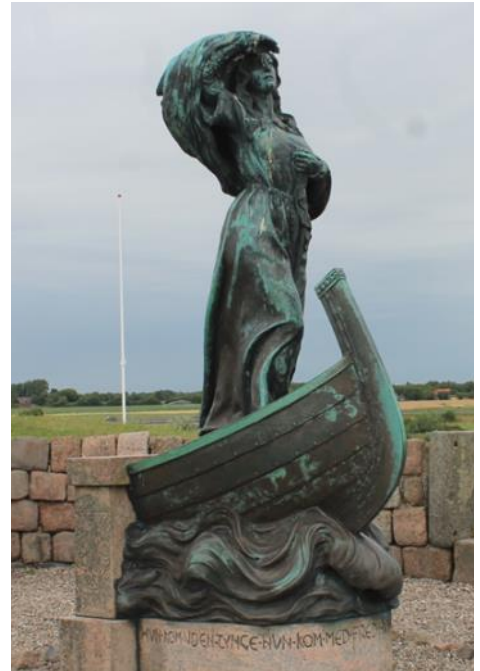
Uttrycket "Drottning Dagmar synd" är ett uttryck hämtad från folkvisan om drottning Dagmars

död, där den fromma drottningen fruktar sitt straff i skärselden för att ha smyckat sig till söndagsgudstjänsten. Uttrycket användes när en troende får samvetsqual för en obetydlig synd.

Eva Bolander

På Nationalmuseets hemsida finns det mer att läsa om Dagmarkorset:

<https://natmus.dk/historisk-viden/danmark/middelalder-1000-1536/dagmarkorset/>



Statyn över drottning Dagmar på vallen av Ribebus. Borgen blev skadad 1659 under kriget med Sverige och användes sedan som stenbrott och revs. På 1940-talet gjordes en arkeologisk undersökning av platsen och sedan restaurerades det som fanns kvar: vallgraven, borgvallen och rester av murarna .

Foto: Eric Bolander

Virtuellt inhägnade kor på Fanø

På Fanø i Sønderjylland pågår ett försök med att hålla kor inhägnade med hjälp av halsband med elektronik i. Det behövs då inte något elstängsel, utan kossan känner av via sitt halsband när den tänkta gränsen är nära. En liten elstöt känns då och kossan vänder tillbaka. Detta är en mycket mildare form av elstöt, än vad som finns i ett ordinarie elstängsel. Korna kan också flyttas

runt till olika betesområden utan stängsel, bonden kan enkelt styra om detta på sin dator. Fördelarna är många, tex vilda djur kan lätt passera förbi korna, och när Vadehavet svämmar över uppstår nu inte det gamla problemet med elstaketen i vattnet.

Bente af Edbholm

"Kaffeslabberaset"

Kaffeslabberas var ett uttryck vi lärde oss inför resan till Sønderjylland i somras. Kan översättas som ett "väldigt överdådigt, vräkigt kaffekalas". Det uppstod i de syddanska regionerna där tyskarna ville hävda sitt maktanspråk. Detta hade man en folkomröstning om för 100 år sedan och sedan drogs gränsen mellan Danmark och Tyskland. Tiden innan var det strängt förbjudet att ha politiska möten.

Men man fick dricka kaffe tillsammans. Till kaffet var det också tillåtet att äta bakverk. Så länge det

fanns bakverk att äta fick man fortsätta med kaffedrickandet.

Ju mer bakverk, desto längre kaffedrickande. Så det bakades väldigt mycket och dukades upp mängder med bakverk till dessa kaffestunder, som därför kunde fortsätta under långa stunder. Gissa om det hann pratas mycket politik också - i smyg...

Bente af Edbholm

De här är de sista rapporterna från sommarens FNSiN- resa till Södra Jylland och Vadehavet.

Deltagarnas bilder från resan finns i form av ett bildprogram på föreningens hemsida www.fnsin.nu

Minnen från FNSiN på 1970-talet

Nästan alla barn och unga människor är intresserade av grottor, i alla fall var min pojkvän och jag det. Vi hade hört talas om en grotta i Skarpnäck, inte så långt från där vi båda bodde, så vi cyklade dit och letade. Vi hittade aldrig någon grotta. Men så läste vi att det skulle bildas en grottförening, Sveriges Speleologförbund, och bestämde oss genast för att gå med. Men först måste det bli bröllop och sen skulle vi bli borta i ett helt år. Min man läste fysik och astronomi och fick jobb, ett slags doktorandtjänst, på KVA:s solteleskop på Capri. (Med tiden utvecklades den till halvårsperioder i tolv år, då vi pendlade mellan Capri, Stockholm och La Palma.) Så snart vi kom hem igen, gick vi med i den nybildade föreningen och var med på flera trevliga utflykter, innan det blev dags att återvända till Capri för en ny period på ett halvt år. Senare såg vi i tidningen att det hade bildats en liknande förening, **Natur och Samhälle i Norden**, av ungefär samma människor och med liknande inriktning. Då blev vi villrådigare men tänkte att en förening räcker och bestämde oss för SSF till att börja med. Senare gick jag med i FNSiN.

Sen flyttades teleskopet till Kanarieön La Palma och jag skrev ett brev till det lilla medlemsbladet Grottan om grottorna på ön. Jag läste konsthistoria då och ville starta en sektion i SSF om grottor i kulturhistorien, det som intresserade mig mest - tänk bara på Odysseus möte med Polyfem och perioden på 1700-talet när det blev modernt med ruiner och eremiter i grottor! Fullkomligt ointresse, rent av blankt nej från SSF. Konstgjorda grottor är inga riktiga grottor! Jag blev så upprörd så jag kom mig inte för att nämna Gruvsektionen. Då tappade jag intresset och satsade på FNSiN i stället. Vår son kom in i musikklasserna (AF) och jag stannade i Sverige med honom under terminerna medan min man arbetade på La Palma. FNSiN var precis vad vi behövde! Trevliga, intressanta människor utan åthävor (och utan långa föredrag om geologi och tekniska hjälpmedel) som var intresserade av samma saker som vi. Vi var med föreningen till Gotska Sandön, vi lyssnade på ugglor medan tältduken frös till is och mycket annat roligt. I enlighet med föreningens motto, *Vi upptäcker tillsammans*, organiserade jag två program, ett till Stockholms Observatorium, som låg i Saltsjöbaden då; min man var hemma en vända och guidade, och ett till Härkeberga, nordöst om Enköping. Kyrkan är berömd för sina målningar, utförda av Albertus Pictor (Albert målare) på 1400-talet, och den gamla prästgården är numera hembygdsgård och museum. En flicka i gruppen hade läst på och berättade utförligt om Albert. En annan gång åkte vi själva till Ramsundsberget i Jäders socken i Mora i Sörmland med den berömda Sigurdsristningen, som i en tecknad serie framställer

sagan om Sigurd Fafnesbane. Båda dessa platser borde besökas av föreningen! Tyvärr kunde jag aldrig följa med till Grönland - det svider lite fortfarande. Sen blev det skilsmässa och elände, och jag tappade kontakten med föreningen under flera år. Tills Anders Schærström kontaktade mig och uppmuntrade mig att skriva mera om ätliga vilda växter, gärna i form av en bok. Jag var tveksam men kom igång och det blev till slut *De Goda Ogräsen och Delikatesser från Dikesrenen* (2004). Sedan dess har jag skrivit ganska många Brev från La Palma (det blir nog flera).

Numera skriver jag mest på spanska och ibland på engelska men om samma tema, ätliga vilda växter, och dessutom om svamp och öns historia. För några år sen halkade jag i trappan utanför köket och slog mig illa, och det var pandemi med Covid-19 och vulkanutbrott. Nu kan jag gå nästan bra igen och vaknar upp mentalt efter allt som har varit. Men några långa vandringar blir det nog inte mera - man är ju inte 70 längre, som vännen Kjell (Linnér) sa.

Två gånger har jag haft besök av föreningen. La Palma är ingen turistö. De som vill sola och bada har mera utbyte av Gran Canaria eller Tenerife. Hit kommer människor som är intresserade av natur och kultur och historia och nu har vi ju vulkanen. Det finns ett nytt besökscentrum på Roque de Los Muchachos där man kan bli guidad på många språk, till och med svenska (av min son). Är det inte snart dags för ett nytt besök av föreningen?

Ingegerd Hosinsky



Solobservatoriet på Roque de Muchachos

Foto: Anders Scharström

Något om Tyresta i fokus

Jag har blivit ombedd att minnas Tyrestas plats i föreningens första skede. Eftersom området alltid har fungerat som attraktion så länge jag/ vi bodde inom Stockholm, oavsett om det fanns någon förening att kanalisera intresset, så är det faktiskt lite av ett problem. Men jag hade ändå för mig att Tyresta måste ha varit en självklarhet. Och mycket riktigt. Jag sökte i det arkiv jag har kvar. På hösten 1973 hade vi ett första möte om Färöarna. Vi skulle senare vara med om att bilda föreningen Sverige-Färöarna.

Men nästa programpunkt blev 20/10 inte annonserad just som Tyresta utan som *vandring i Hanveden*. Det är kanske mera intressant för jubileet att se vad jag skrev om den efteråt än vad som stod i programmet.

Därför bifogar jag här ”facsimile” ur den maskinskrivna rapporten. Som synes hade vi även reagerat i samband med planerna på ett kärnkraftverk i området. På den tiden anslöt vi oss till uppfattningen att det var bättre att Hanveden skulle förbli friluftsområde än att man pekade ut det som nationalpark. Mycket av vårt engagemang kom sedan att fästas i tryck i den tvärfackliga rapporten några år senare. Den kom i ett större perspektiv faktiskt med en hel del nyheter då, men som ju är lite föråldrad idag. Det fanns en plan på 1990-talet

att ånyo kontakta författarna och se om man kunde göra en uppdaterad version. Som ett kuriosum kan jag nämna att i den bok med nya kulturhistoriska essäer som jag just håller på att ge ut finns ett avsnitt som delvis kan sägas baseras på ett inlägg av Ronnie Jensen och mig i vår gamla skrift.

Det blev ju bilder tagna i Tyresta lite då och då under föreningens fortsatta tillvaro. Men praktiskt taget alla försvann när det hus brann upp där vi bodde första tiden i Örnköldsvik. Det var 19/7 1983. Det lustiga var att jag hade tre bilder från denna första exkursion i föreningens regi 1973 till Tyresta som förvarades på annan plats vid branden. De var bara överblivna så kvalitén är inte märkvärdig. Men de finns ändå. Från föreningens första tid fram till ca 1980 har jag även ett litet bildprogram i Power Point, som baseras på sådana sekundära bilder, men förstås väldigt selektivt. Jag har faktiskt visat det någon gång för publik, med övriga ursäkter för urvalet!

Bästa hälsningar

Christer Westerdahl

20/10 Vandring i Hanveden Deltagare: 7 personer. Vår tur täckte dels en bit bebyggelsehistoria med utgångspunkt från runhällen och andra fornlämningar (gravfält) vid Tyresta by, dels själva byn, som i sin 1800-talskaraktär endast har en motsvarighet i Stockholmstrakten, Akalla by vid Järvafältet (som vi f.ö. skall besöka i annat sammanhang). Vidare vandrade vi enligt programmet upp till fornborgen vid Stensjön och tillbaka till Tyresta där vi bastade och badade isbad på kvällen (natten före hade byn ca -10 grader C.) Fornborgen är sannolikt en s.k. defensivborg, en tillflyktsort för folket i Tyresta under orostider. Bynamnet, gravfältet och runstenen (av sörlänningen Halvdan kring 1050) är från yngre järnålder och eftersom annan bebyggelse, som kan ha använt sig av borgen, inte är känd, får vi väl antaga att borgen är från samma tid. (Landhöjningen är här inte så stark att den någonsin har legat vid havet) Äva hann vi aldrig besöka, men bebyggelsen är där mycket senare och har ett klart samband med 1600-talets svenska flottbas vid Dalarö, som hit förlade fältskärer och rekreationsgårdar.

På kvällen fick vi upplysningar om den planerade kärnreaktorn i Mörby av fältbiologen Peter Westman i Västerhaninge, som varit aktiv i en aktionskommitté mot ett planerat kommunalt beslut i frågan. Det finns all anledning att bevaka läget, snusset tycks pågå, och föreningen kommer i så fall att agera direkt. Här ett exempel på våra stadgars politiska ställningstaganden. Men det gäller att samla flera organisationer. Tyresta är direkt hotat av anläggningen.



*De tre bevarade bilderna från Tyresta 1973.
Tyresta by och syskonen Kristina och Hans Drake.
Foto: Christer Westerdahl*



Gammalsvenskbyn i Ukraina

Gammalsvenskby grundades 1782 av svenska bönder från ön Dagö i Estland som sagts upp och anvisats en ny boplats i det av turkarna erövrade området i Ukraina. Byn fick ett tillskott av ett antal kolonister från Danzig år 1787 och några svenska krigsfångar år 1791. Under åren som gick växte antalet bybor till och eftersom tre fjärdedelar av svenskarnas jord tilldelats tyska kolonister år 1804 emigrerade ett ganska stort antal svenskbybor till Kanada och till Sibirien.

År 1922 förstatislades och omfördelades jorden i byn av de nya sovjetmyndigheterna efter behovsprincipen, vilket innebar att jorden från de rikare bönderna beslagtogs och fördelas bland de fattigare. 1922 utbröt en hungersnöd i landet. En alltmer tilltagande ogin politik gentemot minoriteterna i Sovjetunionen tog sig uttryck i hot om nedläggning av den svenska skolan, förbud mot religionsundervisning och ett förhöjd skatt för så kallade kulakbyar gjorde att svenskbyborna ville lämna landet. Avgörande blev hotet om införandet av kolchoser och sovchoser i Ukraina hösten 1929.

Märkligt nog gav de sovjetiska centrala myndigheterna i Moskva tillstånd för 888 av svenskbyborna att lämna landet i juli 1929. Den första augusti 1929 landsteg 885 svenskbybor i Trelleborg. De fördes vidare till en förläggning i Jönköping, där de efter hälsokontroller mm skickades ut på så kallad jordbrukspraktik som statare i Sverige. En riksinsamling i Sverige skulle ge ett startkapital för centralt inköp för den nygrundade Svenskbystiftelsen av jordbruksfastigheter. Dessa skulle sedan delas ut till svenskbybor att arrendera och efter kunna köpa loss. Det blev inte tala om att hålla ihop svenskbyborna utan gårdar köptes in på mellersta Gotland och i gränsområdet mellan Småland och Västergötland.

Riksinsamlingen tvärdog i november 1929 när det visade sig att en grupp om ungefär 100 svenskbybor ville lämna Sverige och fortsätta till släktingar i Kanada. Tre familjer om 25 personer som tidigt hade haft kontakt med Svenska Kommunistpartiet anmälde samtidigt att de tänkte återvända till Sovjetunionen. Efter en intensiv kampanj från kommunistisk press och en uppsökande verksamhet bestämde sig ytterligare två grupper av svenskbybor att återvända. Sammanlagt resulterade detta i att 243 svenskbybor återvände och sällade sig till de cirka 50 som kvarstannat. Med till byn reste rikssvenska skolade kommunister och tillsammans grundade de kollektivet "Det svenska kommunistpartiet" våren 1930. Höga leveransnormer, en fortsatt hög jordskatt, återbetalning på lån till återköp av byn och två dåliga skördeår bidrog till att även Gammalsvenskby drabbades av hungersnöden - Holodomor - 1932-33. Svenskbyborna ville då på nytt resa till Sverige,

men det resulterade endast i häktningar och fängslanden. 1933 lämnade de rikssvenska kommunisterna byn. 1937-38 avrättades 25 svenskbybor för antisovjetisk verksamhet under Stalins utrensningar.

Sommaren 1941 anföll Hitlertyskland Sovjetunionen. Sovjetmyndigheterna ville deportera alla män, men fick aldrig med sig dem över floden Dnjepr. Byn förblev under tysk ockupation till oktober 1943 när tyskarna beordrade en tvångsevakuering västerut. Svenskbyborna hamnade i två olika grupper; den ena i Warthegau i Polen och den andra i Baden i Tyskland. Många män tvångsenrollerades i den tyska armén. Ett sextiotal svenskbyborna lyckades ta sig till Sverige hösten 1945, några gömde sig i Tyskland, några lyckades återvända till hembyn på egen hand och resten samlades ihop av sovjetisk militär och deporterades till ett arbetsläger i Komi ASSR.

Jörgen Hedman

Böcker

Per J Andersson: Drömmen om en ö

Ordfront, 2022 (ca 280 sidor)

Författaren konstaterar i förordet att han är *nesofil*, öälskare. Han är inte ensam i den skaran, många av oss FNSiN-medlemmar kan väl också kalla oss det och vi har haft besök av Anders Källgård, som skrivit flera böcker om olika länders öar, år 2007 då har höll föredrag om Sveriges öar och år 2010 då ämnet var Danmarks, Färöarnas och Grönlands öar (se HGD-er i NOS nr 2 2007 resp nr 2 2010).

Den här boken innehåller dels essäer på runt 20 sidor vardera om tio öar runt om på Jorden, dels en del faktakapitel som Världens örikaste land (som är Sverige!), De 20 största öarna i Sverige, De 20 största öarna i världen, De 20 mest tätbefolkade öarna osv liksom ett kapitel med tips om 20 öböcker som inte får förbli olästa. Det är ett urval med stor bredd, bland de 20 böckerna finns t ex *Lycksalighetens ö* av Per Daniel Amadeus Atterbom och *Sommarboken* av Tove Jansson liksom Tintin-boken *Den svarta ön* av Georges Rémi (mera känd som Hergé) och *Fem löser en gåta* av Enid Blyton. Ett kapitel ägnas tio svenska öar författaren drömmer om på natten.

Det innehållsrika och tänkvärda kapitlet *Drömmen om ön* påminner om att romarna semestrade på Capri redan

för 2000 år sedan, att öar spelat en nyckelroll i litteraturen med *Odysseen*, *Robinson Crusoe* och *Flugornas herre* som exempel och att Atlantis var en ö som sjönk i havet som straff för invånarnas övermod och brott mot naturens lagar. Parallellt till de öar som hotas av att försvinna i klimatuppvärmningens tidevarv påpekas (det är dock inte invånarna på de öar som står i första ledet som orsakat den!)

Av de tio närmare presenterade ligger tre i FNSiN:s huvudsakliga intresseområde. Det är Gotland, Norrby-skär (med underrubriken Utopia i Bottenhavet) och Usedom, medan de andra är mera fjärran belägna. Alla de här kapitlen innehåller en karta över ön och uppgift om bl a dess yta, antal invånare och högsta punkt. Kartorna är avpassade till ungefär en halv sida och därför i mycket olika skador, från 1:6.000 (Muravandhoo i Indiska Oceanen) till 1:5.100.000 (Sri Lanka).

Bland de tio svenska öarna författaren drömmer om finns Gotska Sandön (underrubrik "Ön där ondskan härskade" – alltså med bakgrunden Petter Gottberg), och även några av de andra har FNSiN besökt. Till de här öarna ges litet restips, alltså var man kan läsa mer om dem, boka boende osv. För Sandön ges också det nyttiga påpekandet att det inte finns någon servering eller affär.

Kort sagt är det en innehållsrik, intressant och trevlig bok som jag läste med stor behållning. En kuriositet är att den är skriven på Runmarö, även det en ö som FNSiN besökt många gånger.

Erik Ehlers

Per Kallstenius: Stockholm staden i kartor

Bokförlaget Max Ström, 2022 (ca 320 sidor i stort format)

"Statistik är konsten att komprimera information" är en formulering som även kan användas om kartor. Kartor kan åskådliggöra både natur och samhälle eller samspelet mellan dem, de kan visa växters utbredning, naturtillgångar, befolkningstäthet... NOS har genom åren innehållit en hel del anmälningar av böcker med kartanknytning, under de senaste 10 åren åtminstone sex stycken: *Vår världsatlas* (4/2012), *Atlas över avlägsna öar* (2/2014), *Atlas över ovanliga platser* (1/2018), *Kartornas historia* (3/2020), *Karthistorier* (4/2020) och *Geografins makt* (1/2023)). Icke desto mindre kommer här en till.

Den nu aktuella boken har undertiteln *Stockholms historiska kartor 1590-1965*. Författaren var stadsarkitekt i Stockholm i två perioder om tillsammans drygt 20 år.

Det är en mycket vacker bok som man gärna bläddrar i. Det är intressant att jämföra kartor från olika perioder och se t ex hur kustlinjer ändrats, beroende både

på allt mer noggranna mätningar, utfyllnader och landhöjning eller sjösänkning.

På Carpelans karta från 1817 ser man bl a Brunnsviken – författaren konstaterar att det är den natur som skulle bli grunden för Nationalstadsparken – som då var en sötvattenvik, först 1863 sprängdes Ålkistekanal, Brunnsvikens vattennivå sänktes 1,25 m och Hagas strandlinje försköts.



Boken innehåller inte bara utsnitt ur ett mycket stort antal kartor från uppemot 400 år med kommentarer utan också informativa texter om kartografi och kartografer. Den har också ett sakregister som både tar upp personer, termer och instrument samt en del ortnamn även om jag är osäker på urvalsprincipen för dem, där finns t ex Narvavägen och Äppelvikens trädgårdsstad men inre Brunnsviken eller Södermalm.

Men kort sagt en mycket tilltalande, innehållsrik och intressant bok!

Erik Ehlers

Patrik Svensson: Den lodande människan

Bonniers, 2022 (ca 270 sidor)

Patrik Svensson tilldelades 2019 års August-pris i fackbokklassen för sin omtalade bok *Ålevangeliet* (recenserad i NOS nr 1 2020), en bok som fö nyligen fått en andra våg av efterfrågan efter en sedermera avgången statssekreterares tjuvfiske av ål. Den boken handlade om de märkliga ålarna men var också en fin skildring av en far-son relation och kunde mycket väl ha nominerats i skönlitteraturklassen.

Patrik Svenssons nya essäsamling har undertiteln *Havet, djupet och nyfikenheten* och handlar om människans drift att upptäcka och bokstavligen fördjupa sig, men den är också ett vackert tack till hans mor som gav honom kärleken till böckerna och orden.

Upptäckandet kan vara en resa ut i det okända för att upptäcka det som finns där, som mänsklighetens vandring från Afrika, polynesiernas resor ut över Stilla Havet eller Leif Erikssons över Atlanten eller månfärderna. Den berömda och otaliga gånger återgivna bilden från 1972 av den ensamma och ömtåliga planeten Jorden sedd från Apollo 17 togs fö den dag Patrik Svensson föddes.

De tio essäerna har anknytning till detta upptäckande. De kan handla om Broder Mauros världskarta från 1400-talet eller Magellans malajiska slav som kanske var den förste som seglade jorden runt. Sorgligt är kapitlet om fiske och valfångst – när baskerna på 700-talet började jaga valar fanns det hundratusentals nordkapare längs Nordatlantens kuster, nu finns det litet drygt 200 kvar – och tanken på havet som en outtömlig resurs. Nu hotas livet i havet också av uppvärmning och försurning.

Upptäckandet rör sig inte bara över havets yta utan den lodande människan tar sig även ner mot dess botten, men författaren konstaterar att vi förmodligen vet mer om Mars' yta än om vad som rör sig nere i de stora havsdjupen även om den första nedstigningen till botten av Marianergraven gjordes ett år innan Jurij

Gagarin blev den förste människan i världsrymden. Vid en ny nedstigning mer än 50 år senare, år 2018, låg en plastpåse på Challengerdjupets sand, 11 km under havsytan.

Ett kapitel ägnas den självlärde bagaren Robert Dick som under långa strövtåg utforskade kusterna i nordöstra Skottland i mitten av 1800-talet (han påminner om lantmätaren William Smith som några årtionden tidigare hade lagt grunden till den moderna geologin, se recension av en bok om honom i NOS 2 2003), ett annat Rachel Carson som är mest känd för *Tyst vår* men även skrev böckerna *Under havsvinden* och *Havet*. Ålevangeliet var en tankeväckande läsoplevelse, det är även Den lodande människan.

Erik Ehlers

NOS-läsare!

"Har du själv läst en bok du vill tipsa NOS-läsarna om, eller kanske avråda dem från? Skriv gärna en liten text om den! Alla bidrag är välkomna."

Hur gick det?

Stora parker i stora städer.

Föredrag av nationalekonomen Richard Murray, tillika ordförande sedan 30 år i Förbundet för Ekoparken.

Jubileumsårets första föredrag med bildvisning gick av stapeln den 25 januari. Helt i FNSiNs anda fick vi höra hur viktigt det är att gröna områden finns med i planeringen av stadssamhällen. Ju större städerna blir, desto mer parkområden behövs.

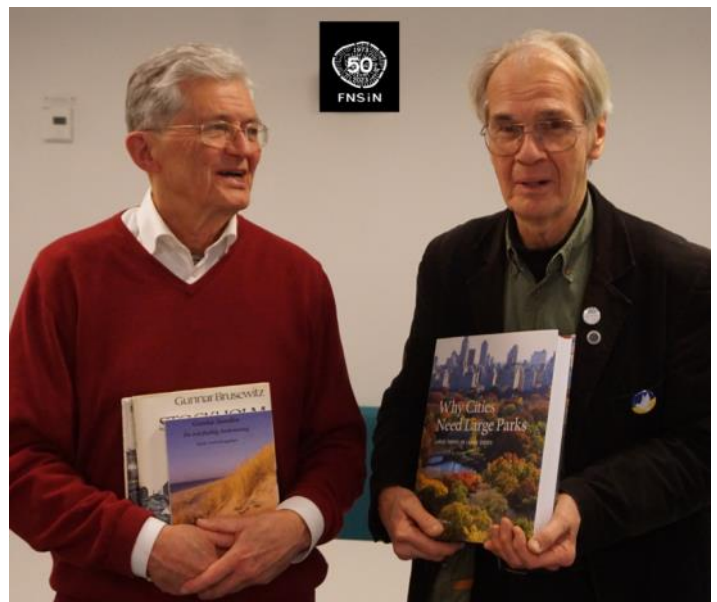
Ett 30-tal intresserade kom till SVs lokal på Tjärhovsgatan 6. för att fika och lyssna. Richard Murray berättade om hur man i många städer runt om i världen försökt förbättra levnadsmiljöerna och måna om livskvaliteter för dess invånare, samt lyckats få ett behagligare lokalklimat - och de stora parkerna har varit avgörande för ett gott resultat. Många fina bilder fick vi också se, på stora parker i världens stora städer, parker från sex världsdelar.

Parkerna illustrerade värdet för ekosystemtjänster för både människor, djur och natur. De positiva effekterna på hälsan, den svalkande förmågan i heta områden samt de dämpande effekterna på de klimatförändringar som iakttagits. Ordet "paradis" sägs komma från persiskans "pardis" med betydelsen trädgård/park. Alltså något som varit mycket uppskattat sedan lång tid tillbaka.

Vi hade också möjligheten att få köpa den stora och rikt illustrerade boken "Why Cities Need Large Parks", Richard Murray (red. 2021), Ett praktverk på nära 500 sidor, se även recension i NOS 2022/4.

Det blev en lyckad kväll!

Text och foto: Bente af Edholm



Rickard tackas för föredraget med bla föreningens bok om Gotska Sandön. Anders visar Richards stora bok om stora parker i stora städer.

Isländsk kvinnohistoria och kampen för ökad jämställdhet.

Måndagen den 27 februari infann sig några nyfikna FNSiN-medlemmar på Playhouse Teater för att lyssna på tre föredrag med den spännande rubriken 'Så blev Island världens mest jämställda land.' Föredragshållarna var alla kvinnor vilka, visade det sig, bidrar till att upprätthålla kontinuiteten i den mer än 100-åriga kvinnokampen för ökad jämställdhet mellan könen på Island.

Inledande talare var **Eliza Reid**. Hon är, förutom att vara presidenthustru, även journalist och författare till boken '*Secrets of the sprakkar*'. Bokens undertitel '*Iceland's extraordinary women and how they are changing the world*' förklarar det isländska ordet 'sprakkar' som det, intressant nog, inte finns någon motsvarighet till i svenskan. Med en invandrad kvinnas blick, intervjuar hon 40 framgångsrika isländskor som berättar om hur det isländska samhället hjälpt dem att förverkliga sina olika mål. Då Eliza själv intervjuades efter att boken getts ut, sammanfattade hon dess budskap med orden: "Gender equality is a human rights issue and working to improve it benefits everyone."

Talare nummer två, var **Erla Hulda Halldórsdóttir** - professor i kvinno- och genushistoria vid Islands universitet. Hon tog upp viktiga årtal i Islands kvinnohistoria, under perioden 1915 – 1975. När isländskorna fick rösträtt år 1915 så var förhoppningarna stora – men omvälvningen kom först på 1970-talet. Kvinnornas representation i Alltinget (det isländska parlamentet) framskred mycket långsamt. Mellan 1915 till 1975 hade ditills bara 9 kvinnor fått plats i parlamentet. 1975 ledsnade kvinnorna på utvecklingen och 90% av Islands kvinnor gick ut i strejk! De strejkade inte bara från sina betalda arbeten, utan även från sina oavlönade hemarbeten. Vigdis Finnbogadóttir (som 1980 valdes till Islands första kvinnliga president) berättade att den dagen blev isländska män för första gången tvungna att ta hand om både jobb och hemarbete!

Tredje och kvällens sista, talare var **Kristin Ástgeirsdóttir**, idag direktör för Islands jämställdhetsmyndighet. Som tidigare parlamentsledamot för Kvinnolistan, inleder hon med att ifrågasätta kvällens rubrik – och menar att Island fortfarande har en hel del kvar att göra, för att uppnå en fullt ut fungerande jämställdhet. Den kraftfulla kvinnostrejken år 1975, samt det faktum att bara 5% kvinnliga ledamöter fått plats i Alltinget mellan 1915 och 1975 - bidrog till bildandet av den s.k. Kvinnolistan 1983. Denna ställde upp i de nationella valen och i.o.m detta ökade kvinnorepresentationen i Alltinget till 15%. Kvinnorna fick nu igenom utökad föräldraledighet, inklusive pappaledighet och en välfungerande barnomsorg. Samt ett större fokus på behandlingen av våldtagna kvinnor. Men med andra viktiga frågor, som de ekonomiska, gick det däremot långsam-

mare. År 2005, gick 50.000 kvinnor återigen ut i en stor strejk – denna gång för att protestera mot lönegapet mellan män och kvinnor. 2005 tjänade kvinnor endast 65,65 % av männens löner - en siffra som nu gått upp till 80%.

Trots en del kvarvarande brister, ligger Island än idag i topp bland världens mest jämställda länder. Detta tack vare sina 'sprakki', som i århundraden kämpat för jämställdhet könen emellan!

Sara Mariasdotter

Program

VÄRMÖTE

Fredag 17 mars kl. 18.00

Lokal: Föreningslokalen, Fatburs Kvarngata 14.

För att komma in ring till Föreningslokalen från porttelefonen. Du kan även ringa till Soili tel 072 992 16 69

Dagordning

1. Val av mötesordförande, sekreterare och två justerare.
2. Fastställande av röstlängd.
3. Mötets behöriga utlysande.
4. Fastställande av dagordningen.
5. Protokoll från höstmötet.
6. Verksamhetsberättelse för 2022.
7. Resultat- och balansräkning för 2022.
8. Revisionsberättelse
9. Fastställande av balansräkning för 2022.
10. Fråga om ansvarsfrihet för 2022 styrelse.
11. Motioner
12. Fyllnadsval till funktionärsposter.
13. Information om samarbete med andra föreningar.
14. Övriga frågor

Föreningen bjuder på kaffe/thé och smörgås.

Efter mötet kommer Eva Innings att berätta till sina egna bilder om blommor på Gotska Sandön.

VÄLKOMNA!

SKOGSKYRKOÅRDEN OCH MOSAISKA KYRKOÅRDEN MED ADELE SCHREIBERS GRAV

Torsdagen den 30 mars klockan 10

Vi träffas utanför Skogskyrkogårdens T-banestation, går in genom huvud entrén och sedan genom hela kyrkogården, genom en öppning i muren och strax till höger ligger Mosaiska kyrkogården. Där finner vi Adéles grav – den enda gravstenen med en enhörning på gravstenen. Vid gravstenen lägger vi en blomma eller en vacker sten. På vår väg tillbaka går vi förbi Uppståndelsekapellet, Visitors Center, Skogskapellet och Greta Garbos grav.

Vi avslutar med medhavd fika på Almhöjden med utsikt över Heliga korsets kapell.

Ingen föränmälan, men undrar du över något kontakta Eva Innings tel 070 491 67 14

GAMMALSVENSKBY MITT I KRIGET

Söndag den 2 april klockan 16 (Fika serveras från ca 15.30)

Lokal: Ingång Starrängsringen 37

Närmaste T-station Stadion. Utgång riktning Musikhögskolan

Bussar: Alt. 1 nr 4 till hpl Musikhögskolan. Gå mellan tornet och det långa bostadshuset rakt fram till Löjtnantsgatan, Gå runt huset vid Konditori Fosch så är du på Starrängsringen.

Alt. 2: nr 1 till Jungfrugatan. Följ den norrut till Starrängsringen.

Jörgen Hedman har i många år forskat om baltsvenskarna och Gammalsvenskbyborna. Han har skrivit flera böcker på temat. Han medverkade i FNSiNs bok om Estland och har två gånger tidigare hållit föredrag för oss. Läs hans skildring av Gammalsvenskbyns historia på sidan 9 i detta nummer.

Invånarna i Gammalsvenskby har nu åter farit illa under det pågående kriget. Byn har beskjutits och skurits av från elförsörjning. Invånare har dödats.

Se också: <http://www.svenskbyborna.se/>

Pris för det hela: 50 kronor

Föränmälan till Anders Schærström
070 6939128; anders.schaerstrom@telia.com

VÅRVANDRING I BERGIANSKA TRÄDGÅRDEN

Torsdagen den 20 april klockan 11

Vi samlas utanför koloniområdet Lilla Frescati, T-banestation Universitetet. Vi går över Roslagsbanan och kommer snart in i Bergianska Trädgården. På vägen dit borde den lilla slånbusken blomma som bäst. Sedan är det bara att njuta av allt som blommar i olika färger.

Vandringen tar cirka två timmar. Tag med matsäck och sittunderlag. Matsäcken intas norr om institutionsbyggnaden med utsikt över den gamla eken och Brunnsviken.

Ingen föränmälan, men undrar du över något kontakta Eva Innings tel 070 491 67 14

STADSHOLMEN – NATUR OCH SAMHÄLLE FRÅN FORNTID TILL NUTID

Lördagen den 22 april

Samling klockan 13 vid vattenpumpen på Stortorget

Vandring till fots ca 2 timmar.

Ledare: Anders Fridfeldt.

Stadsholmen i Stockholm eller ”Staden mellan broarna” som platsen hette fram till 1980, nu stadsdelen ”Gamla stan”, blev kulturskyddat genom regeringsbeslut 1980, klassat som *riksintresse för kulturmiljövård av Riksantikvarieämbetet*.

Gamla stan bär välbevarade spår av såväl naturgivna processer som samhälleliga processer som förändrat platsen från forntid till nutid. Platsens utveckling från relativt obetydligt skär i sammanflödet mellan Mälaren och Saltsjön till maktens centrum och Sveriges huvudstad går att avläsa i stadens gränder och omgivning. Och högst påtagligt är samband mellan den naturgivna förändringen av platsen och de samhälleliga.

Platsens ”morfologi” vad gäller läget, topografi och mönster av gator och gränder, byggnader och karakteristiska delar av Gamla stan med olika funktion och ägandeförhållanden speglar på ett unikt sätt utvecklingen och förändring från 1100-talet till dagens ”Gamla stan”. Inte minst speglas nationsbyggandet och ”maktens landskap” över tid samt betydelsen av kontakter med omvärlden.

Gamla stan var starkt hotat från 1930-talet fram till 1980 då området upplevdes som slumkvarter och var påtagligt nergånget. Olika aktioner kom att rädda staden från rivning och ”modernisering” och är idag en av Stockholms mest besökta attraktioner av såväl inhemska turister som utrikes. Gamla stan är en av Europas bäst bevarade medeltida städer.

Anders Fridfeldt är erfaren universitetslärare och forskare i geografi. Har tidigare gästat oss i FNSiN med föredrag om naturkatastrofer och den stora branden i Västmanland 2014. Vidare ledde han i höstas en exkursion i Mälardalen som några FNSiN-medlemmar deltog i.

Avgiftsfritt för FNSiN-medlemmar.

Det är begränsat antal platser – 15.

Föränmälan till anders.fridfeldt@outlook.com.

VÅRKVÄLLSVANDRING VID NORRA BRUNNSVIKEN

Fredag 5 maj kl 18.30

Sedvanlig kvällsvandring från Bergshamra Torg ner till och längs Brunnsvikens norra strand, upp på Ulriksdalsåsen och ner till Slottsparken.

Vi hoppas på blommande backsippor, kanske tibast om vi går förbi dess växtplats och i bästa fall (men osäkert) kattuggla.

Oavsett av vad vi ser brukar promenaden, drygt 5 km, vara vacker.

Ingen speciell matrast, men tag gärna med något att mumsa på medan vi går. Skodon för gångvägar och skogsstigar.

Samling utanför tunnelbaneuppgången Bergshamra Torg (norra utgången stn Bergshamra, på Mörbylinjen) kl 18.30.

Föranmälan behövs ej, men ev frågor kan skickas till Erik Elvers mäle erik.elvers@gmail.com eller sms 073 852 63 99

VANDRING NÅNTUNA LUND OCH NÅNTUNA SKOG — UPSALA

Torsdag 11 maj kl 10

Vi samlas utanför Upsala Centralstation kl 10 (Mälartåg från Sthlm 9.11 kommer till Upsala 9.48) och far till Kuggebro (omväxlande buss 5 och 9, går var sjätte minut, man kan betala med kort på bussen).

Barbro Ulén visar oss sedan vägen genom Nántuna skog och Nántuna lund, det senare naturreservat med mycket vårblommor, och tillbaka till Upsala längs första sträckan av Linnés Danmarksvandring. Där kan man också skåda fågel i Sävjaån. Kommunen håller på att utveckla området vid Fyrisån/Ulleråker sjukhus och där finns nu bl a en nyanlagd damm för rening av dagvatten.

De som vill avslutar med fika på något klassiskt konditori. Ca 10 km.

Anmälan senast måndag 8 maj till Erik Elvers, e-mäle erik.elvers@gmail.com eller sms 073 852 63 99.

ÅKESHOV ARBORETUM

Kom och upplev våren i naturen med vårutflykt till Åkeshovs arboretum och Judarskogens naturreservat lördag den 13 maj kl 13.

Vi samlas inne i Åkeshovs Arboretum på Åkeshovs Gårdsväg 10 i Bromma, endast 20 minuter från T-Centralen med tunnelbana (T-bana Åkeshov).

Årets Stockholmsbyggnad 2022 jury lyfter fram Åkeshovs arboretum som "ett pedagogiskt grönt rum för utflykt och lärande har fått en efterlängtd upprust-

ning och ökad biodiversitet. En plats för naturen i staden och en plats till stadens invånare i naturen. Ett sinnrikt och lärande utbyte."

Vi ser fram emot en härlig vårdag i naturen med guidning, familjefrågesport med nordiskt tema och trevlig samvaro för alla generationer, från de äldre till de yngre.

Programmet består av två delar. Först besöker vi och fikar på arboretum, där du kan uppleva nordisk natur och landskapsarkitektur på ett intressant sätt. Sedan vandrar vi runt den närliggande sjön Judarn tillsammans med vår guide Gunnel Wallén, som är medlem i både Föreningen Natur och Samhälle i Norden, FNSiN och Samfundet Sverige-Färöarna.

Om du har möjlighet, ta med dina barn, barnbarn, föräldrar eller vänner.

Ta med egen fika eller mellis och sittunderlägg. Glöm inte att **föranmäla dig senast den 2 maj via e-post till** [info@nordenistockholm.se]. Meddela också antalet vuxna och barn som kommer att delta. Frågor kan riktas till Outi Tuomaala på samma adress.

Välkommen att delta i detta samarrangemang mellan Föreningen Natur och Samhälle i Norden och Föreningen Norden i Stockholm med stöd från Studieförbundet Vuxenskolan.

Vi ses !



FNSiN 50 årsjubileum

TYRESTA

När föreningen grundades var Tyresta ett område dit naturvänner sökte sig för att gå i skogen, grilla korv, dyka i Gammeldammen (jättespännande: den är djup och det fanns spöklika döda träd i dammen och stora abborrar), leta efter jättegrytor och fornborgar eller lyssna på ugglor. Att området blev av särskilt intresse för den nygrundade, tvärfackliga FNSiN faller sig helt naturligt: där finns något för alla, vilket framgår också av föreningens lilla skrift om Tyresta.

Idag är Tyresta en välorganiserad nationalpark och naturreservat med åtskilliga vandringsleder, vackert belägna lägerplatser, informationstavlor och audio-guider.

Lördag den 20 maj gör vi ett jubileumsbesök.

Vi tar buss 807 från Gullmarsplan, hållplatsläge V, 10.03 till Svartbäcken och därifrån promenerar vi ca 2,5km till Tyresta by och går Urskogsstigen, 2,5km.

Den går genom en typisk orörd och omväxlande Tyrestaskog med flerhundraåriga tallar, stora granar och små myrmarker.

Slingan är något kuperad och stenig på vissa ställen och kräver normal rörlighet.

Väl tillbaka i byn besöker vi Naturum och sedan själva byn vars historia går tillbaka till järnålder.

Det är vår och vi hjälps åt att examinera de vårblommor vi möter längs stigarna och i byn.

I byn äter vi vår medhavda matsäck bekvämt vid bord och bänkar. Det finns även ett café om man föredrar det.

För hemresa finns det två alternativ:

1. buss 834 från byn till Handen och pendeltåget, två gånger/timme.

2. Promenad längs Sörmlandsleden till Svartbäcken och buss till Gullmarsplan eller Handen.

Föranmälan senast dagen innan till

Claes Göran Ström,

e-post till claesgoranstrom@gmail.com

eller tel 070 856 10 02



*Bylsjöbäcken
I Tyresta*

*Foto:
CG Ström*

CYKLING I ESTLAND

Planerna för cykling i Estland har nu konkretiserats till en tur i västra delen av landet med Hapsal som bas.

Nattfärja från Stockholm till Tallinn med avresa 17 augusti, transfer av resenärer och cyklar från Tallinn till Hapsal och sedan några dagsturer till de gamla svenskbygderna före transfer åter till Tallinn och hemresa.

Ev frågor besvaras, efter förmåga, av Erik Elvers, e-måle erik.elvers@gmail.com, sms 073 852 63 99

JUBILEUMSRESA TILL GOTSKA SANDÖN I JUNI



Försommarresan till Gotska Sandön har nu bestämts till **söndag 11 - onsdag 14 juni** (om vinden vill), incheckning i Nynäshamn senast kl 7.45 avrese-dagen.

Det blir två halvdagar och två heldagar på Ön.

Följande vandringsplaneras: sö e.m de närmsta omgivningarna (Kapellänget - Elefanten - Västra Sidan - Bredsand), vandring runt Ön ena heldagen, förmodligen ner längs Västra sidan och in till Gamla Gården och hem via Sjipkapasset andra heldagen.

Det är inte någon samordnad bokning utan var och en ordnar sådan själv.

Se www.sandoresor.se för uppgifter om boendalternativ mm.

Ev frågor besvaras, efter förmåga, av Erik Elvers e-måle erik.elvers@gmail.com, sms 073 852 63 99

Foto: CG Ström

Avsändare: Föreningen Natur och Samhälle i Norden
c/o Erik Elvers Illerstigen 28, 170 71 SOLNA

